

Megadni a végtisztességet a délvidéki magyarölés áldozatainak

Sorsverte huszadik századunknak még mindig akad olyan fejezete, amelyet alig ismerünk. A szembenézés a délvidéki magyarirtással - ellentétben a gulágon történetekkel, a holokauszttal, a szlovákiai magyarok kitelepítésével - mind a mai napig elmaradt, a gyászmunka lelket tisztító katarziséjáról nem is beszélve. Dobolták a sarkon, hogy lehet menni nézni: most ennyi magyart végeznek ki, most annyi magyart. És hallottuk a lövöldözést. Az a dobszó, még most is hallom, az valami borzasztó volt. Avval a híradással, hogy végzik ki a magyarokat - áll az ember 2011 márciusában Budapesten egy félhomályos múzeumi helyiségben, és pillanatok alatt földbe gyökerezik a lába. Szó szerint földbe: a "Magyar voltál, ezért!" - Magyar tragédia, Délvidék, 1944-1945 című kiállításnak helyet adó terem padlóját földdel szórták fel, a plafonról patyolattiszta ingek lógnak. A falakon két tucattal alig több idézet, egy térkép meg egy monitor, amelyen túlélők és áldozatok hozzátartozói mesélik az 1944 őszén kezdődött s 1945 tavaszáig tartó délvidéki magyarirtás eseményeit.

A néhány négyzetméteren berendezett tárlat a maga eszköztelenségében is döbbenetes. Sőt: minél inkább elmerülünk a hatvanöt évvel ezelőtti történetekben, annál világosabb, hogy tömény embertelenségből, érthetetlen kegyetlenségből, tehetetlen dühöt és szomorúságot szülő rettenetből ez elsőre épp elegendő dózis.

Ennyit viszont minden ma élő magyarnak kötelezően meg kellene kapnia. Amire augusztus végéig (addig tart nyitva a Terror Háza Múzeum időszakos kiállítása) még bőven van idő. Máskülönben sohasem érthetjük meg történelmünk egyik legsötétebb fejezetét, és sohasem emlékezhetünk méltóan délvidéki honfitársaink ezreire, akiket a második világháború utolsó hónapjaiban irtottak ki Tito partizánjai, s akiknek drámája szinte mind a mai napig nem vagy alig ismert a hazai és a nemzetközi közvélemény előtt. Pedig - ha arányaiban nem is - bestialitásában, felfoghatatlanságában néhol a holokausztéval vetekszik.

"Az anyám kint feküdt az utcán, össze volt verve, beteg is volt - egy veséje volt -, és addig verték, amíg meg nem halt. Meg a kezét ajtórésbe rakták, és a körmei mind le voltak szaggatva. Vér folyt mindenfelé." - támolyog a szemünk a falra írt sorokon. Hogy aztán elidőzzön Josip Rroz Tito 1944 októberéből származó szavain: "Annak szükségessége, hogy minél gyorsabban és teljesebben hárítsunk el minden olyan szerencsétlenséget, amelyet a megszállók és az ide telepített idegen elemek okoztak népünknek, és hogy a gazdaságot teljesen mobilizálni tudjuk a népfelzabáló háború minél sikeresebb folytatása érdekében, megköveteli, hogy kezdetben minden hatalom a hadsereg kezében legyen." A partizánmozgalom ekkor, 1944 őszén győzelme küszöbére érkezett, s Tito tudta, hogy eljött az idő a homogén délszláv állam létrehozására - tudjuk meg Stella Szonja történetétől. A kommunisták a háborús felfordulásban a többi kisebbséggel is leszámoltak: elűdözték és irtották az albánokat, a bosnyákokat, a szlovénokat, de még a dalmáciai olaszokat is. A magyarokkal és a németekkel azonban különösen keményen kívántak elbánni. Sokan,

köztük az 1941 áprilisa után a Délvidékre költözött közalkalmazottak, áttelepült csángók és a honvédség nagy része elmenekült a délről észak felé nyomuló szovjet s a nyomukban érkező jugoszláv csapatok elől; aki maradt, tartott az új rendtől, de arra, ami következett, senki sem számíthatott. Annál is inkább, mert a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács hivatalos propagandája ekkor még a fasiszták elleni közös harcról harsogott, s arról, hogy a háború utáni új országban minden nemzetiség egyenjogúságot élvez majd.

- Mind a szerbek, mind a magyarok között máig él az a tévhit, hogy a délvidéki vérengzés az 1942-es "hideg napok", az újvidéki razzia során a magyar honvédség és csendőrség által meggyilkolt mintegy négyezer szerb és zsidó miatti bosszú volt csupán - mondja Stella a falon látható térképhez lépve. - Itt azonban jól látszik, hogy 1944ben nemcsak az 1942-es megtorlás helyszínein, Újvidéken és a Sajkásvidéken, hanem ezeken kívül számos helyen, lényegében az egész Vajdaságban folyt a magyarok kiirtása és a németek el- ; PRE''3U~253J Természetesen a hideg napokra nincs mentség - s az akkori gyilkosságokkal magyar részről már számtalanszor meg is történt a szembenézés -, ám a módszeres magyarirtás még bosszúnak is aránytalan lett volna: mai mérvadó becslések szerint a kivégzésekben, kínzásokban, internálótáborokban tizenöt-húsz ezer nemzettársunk lelte halálát. A magyar állami adminisztrációban dolgozó embereket mindjárt a partizánok bevonulása után lefogták, míg a többi áldozatnak még ennyit sem kellett "elkövetnie". A kiállítás mottójául választott Márai Sándor-idézet hajszálpontosan írja le a partizán-igazságszolgáltatás alapvetését: "magyar voltál, ezért".

- A terület nagyon sokáig alig volt kutatható - magyarázza Stella. - Általában lelkes, családjuk révén érintett helytörténészek, magánemberek gyűjtöttek anyagot az akkor történekről, de sem a szocialista éra, sem a Milosevics-korszak nem kedvezett a múltfeltárásnak. Ma már hozzá lehet férni a vajdasági levéltár anyagaihoz - igaz, a kiállításra készülve majd három hónapba telt, mire megkaptuk a kért anyagokat.

Egyébként sokáig úgy tudtuk, hogy a korabeli eseményekről nem is maradt fenn írott anyag, de mára kiderült, hogy ez nem így van. Rár negyvennégy ószén mindenféle tárgyalás és gyilkolták az embereket, a partizánok majdnem minden áldozatukról írtak legalább egy kis cédulát névvel, helységgel. Később pedig, negyvenöt tavaszán a jugoszláv hatóságok az egészset gondosan lepapírozták, sőt utólag, tehát majd fél évvel a kivégzések után lefolytatták a pereket is. A periratokban szerepel a kivégzett neve, külön oszlopban pedig a "bűne". Ez általában gyilkosság, szabotázs, hazaárulás - ne felejtsük el, általában egyszerű földművesekről, falusi és kisvárosi polgárokról, iparosokról van szó! Konkrét esetekről is tudunk. Akadt borbély, akinek azért kellett meghalnia, mert negyvenegyben megnyírta a bevonuló magyar honvédeket. Vagy például idősebb Biehler Györgynek dzsesszbandája volt Újvidéken, amely játszott a magyar katonáknak is. Az utolsó oszlopban van feltüntetve az ítélet. A leggyakoribb a "presudjen" szó - ez azt jelenti: kivégzett.

A dokumentumok - számos fénykép és egyéb információ mellett - megtalálhatók a Delvidekitragedia.huhonlapon. Itt látható számos, már azonosított áldozat fényképe is. A meggyilkoltak nagy része azonban hivatalosan máig sem ismert. Ha, amint egy másik, a témáról rendkívül részletesen tájékoztató honlapon, a Tomegsirok.hu-n idézett magyarkanizsai túlélő, idősebb Forró Lajos fogalmaz, a "középkori módszerekkel és bibliai kegyetlenséggel" végrehajtott magyarirtás nem lett volna

elegendő, a hozzátartozókat, a hátramaradottakat még a méltó emlékezés lehetőségétől is megfosztották. A kivégzetteket nemegyszer dögkútba, máshol felnyitott kriptákba lökték, ma pedig számos tömegsír fölött szeméttelpek bűzölögnek.

Miközben Stella Szonjával beszélgetünk, kisért szemű asszony lép oda hozzá. A történész elnézést kéri, s magamra hagy a földes padló miatt tompa hangokkal teli, sajátos hangulatú térben. Kisvártatva visszatér.

A hölgy, mondja, 1944-ben látta utoljára az édesapját, aki Szabadkán volt aljegyző, s azóta sem tud semmit a pontos sorsáról. Arról érdeklődött, nincs-e róla valamilyen adat, információ. A kiállítás megnyitása óta naponta két-három hasonló megkeresést kapnak, mondja Stella, hiszen eddig nemcsak mi, magyarországiak, hanem a legközvetlenebb hozzátartozók is alig-alig juthattak információhoz azokról a napokról.

Rúcsúzáskor a történész a vendégkönyv egyik bejegyzését mutatja. "Édesapám! Itt láttalak viszont! Áldott legyen a néhai vitéz dr. Bognár József emléke! Szeretettel: fiaid." A gyászmunka elkezdődött. A mi felelőségünk, hogy így vagy úgy, de megadjuk a végtisztességet az összes ártatlanul meggyilkolt vajdasági magyarnak.

Szerző: WEKERLE SZABOLCS
